

хистив канд. дисертацію у Москві. В останні роки життя Б. готував узагальнену працю про стародав. Салтів (місто Сарад за араб. джерелами), яку не встиг закінчити. Результати вивчення салтівської культури опублікував в однойм. розділі "Археології Української РСР" (Т.3.— К., 1975), а питання етніч. змісту цієї культури висвітлено у ст. "Про ім'я носіїв салтівської культури" (1970). Дослідження Б. в Лівобереж. Україні та у Серед. Подніпров'ї склали великий доробок у вивченні археології сх. слов'ян напередодні і в період утворення давньорус. держави. Виділені Б. волинцівські пам'ятки на лівому березі Дніпра відповідають літопис. сівер'янам так само, як і пенківські — літопис. уличам на правому.

Тв.: Харівський скарб//Археологія. — 1952.— Т.6.— С.109—119; До питання про літописних сівер'ян// Там же.— 1953.— Т.3.— С.28—44; Слов'яни і племена салтівської культури // Там же.— 1965.— Т.19.— С.47—67; Про ім'я носіїв салтівської культури // Там же.— 1970.— Т.24.— С.59—74; Салтівська культура // Археологія УРСР. — К., 1975. — Т.3. — С.421—425.

Літ.: Сміленко А.Т., Сухобоків О.В. Пам'яті Дмитра Тарасовича Брезовця (18.10.1910 — 29.05.1970) // Археологія. — 1990.— № 4.— С.107—114. *

О.В.Сухобоків

Микола Філатов. С. Ю. Вітте.

ВІТТЕ Сергій Юлійович [17 (29).06.1849, Тифліс, тепер Тбілісі — 25.02 (13.03).1915, Петроград] — рос. держ. діяч, економіст, фінансист, підприємець, граф (з 1905).

Н. в родині Ю.Ф.Вітте, урядовця Кавказ. намісництва, нащадка давніх вихідців з Голландії. Його мати — уроджена О.О.Фадеева, дочка саратов. губернатора, по материн. лінії з роду кн. Долгорукових. Родина В. належала до беззем. служилого дворянства. Був двічі одружений. Перша дружина Н.О.Спиридонова (уроджена Іваненко), дочка черніг. предводителя дворянства, померла 1890. Невдовзі одружився з М.І.Лісаневич. Дітей не мав. Виховувався в сім'ї брата своєї матері генерала Р.О.Фадеева, відомого рос. воен. історика і публіциста консерватив., близького до сло-

янофільства, напрямку. 1869 кінчив матем. відділення фіз.-матем. ф-ту Новоросійського у-ту в Одесі. Служив у канцелярії Новорос. і Бессарабського ген.-губернатора, де займався справами розвитку залізнич. транспорту. Працював нач. контори (служби) руху в уп-влінні Одес. з-ці. 1874 зарахований до департаменту заг. справ М-ва шляхів сполучення МШС). З 1877 — нач. експлуатації Одес. з-ці. Під час алкан. війни 1877–78 відзнався як здібний організатор військ. перевезень. 1879 через конфлікт з керівництвом МШС вийшов у відставку. Деякий час працював у Петербурзі в комісії, очолюваній графом Є.Т.Бановим, над розробкою Заг. статуту рос. з-ць (опубл. 1895). 1880 переїхав до Києва, де обійняв посаду нач. відділу експлуатації Т-ва Пд.-зх. з-ць. З 1886–88 — керуючий Пд.-зх. з-цями. У 80-і роки В., завдяки своїм організац. здібностям, ввійшов до числа провідних діячів приватного підприємництва в Україні і чимало сприяв розвитку транспорту, пром-сті, банків. справи, торгівлі. Вивчав комплексні проблеми екон. розвитку країни. Праця "Принципи залізничних тарифів по перевезенню вантажів" (1883) принесла В. авторитет визначного діяча нар. г-ва заг.-держ. масштабу, теоретика і практика екон. поступу. 1893 В. обрано

почесним членом Імп. АН. 1889 В. на запрошення міністра фінансів І.О.Вишнеградського повернувся на держ. службу, одержавши позачергово чин д. стат. радн. (з 1893 — таємного радника) і переїхав до Петербурга. Призначений директором департаменту залізнич. справ М-ва фінансів (МФ), а 1892 — спочатку керуючим МШС, а з кінця серпня — міністром фінансів. В. зосередив у своїх руках контроль над всіма сферами нар. г-ва, внутр. і зовн. політикою Рос. імперії. В 90-і рр. В. істотно посилив держ. регулювання економіки, провадив курс на прискорений розвиток вітчизн. індустрії, захист її від іноз. конкуренції, зміцнення екон. і політ. позицій Рос. імперії на міжнар. арені. Під керівництвом В. запроваджено протекціоністські тарифи (1891), винну монополію (1894), проведено грошову реформу 1897 — введено золотий обіг і зміцнено конвертованість рос. валюти на світовому ринку. В. домогся залучення у великих масштабах в економіку країни (значною мірою — в Україну) іноз. капіталів, що сприяло бурхливому піднесенню в 90-х рр. 19 ст. пром-сті Харкова, Катеринослава, Донбасу. Виступив ініціатором спорудження Транс-сибір. з-ці. В основному розробив проект капіталістич. перетворень на селі, реалізований пізніше П.А.Століпіним. Захищаючи позиції самодержавства,

В. вів боротьбу проти розширення повноважень земських установ — єдиних на той час у Росії осередків ліберал. громад. діяльності. Здійснювана В. програма стрімкої індустріалізації вел. фінанс. тягарем лягла на с.г., зокрема українське, а тому закопомірно викликала опір не лише селянства, а й консервативних поміщицько-дворян. кл., які не могли перебудувати свої г-ва на сучасних ринкових засадах. 1903 В. переміщено на почесну, але мало впливову на той час посаду голови Кабінету міністрів. Прагнучи відновити свої позиції в державі, він рішуче відстоював ідею створення в Росії об'єднаного уряду на зразок європейських, на чолі з прем'єр-міністром. У липні—серпні 1905 очолював делегацію на переговорах з Японією (Портсмут, США), і незважаючи на відчутну поразку Росії у війні, домігся підписання миру. Під час найвищого піднесення революц. подій 1905 в Росії під керівництвом В. підготовлено Маніфест 17 жовтня, яким проголошено політ. свободу та створення Держ. думи. Очолити реорганізований уряд — Раду міністрів, В. спрямував зусилля на зменшення в країні політ. і соціальної напруги, в той же час здійснював рішучі каральні акції проти збройних революц. виступів. На цьому шляху В. став об'єктом заг. ненависті з боку як демокра-

тич. та ліберальних, так і консервативно-монархіч. сил і 14 квітня 1906 подав у відставку. Залишаючись членом Держ. ради та К-ту фінансів, неодноразово намагався повернутися до правлячих сфер. Написав мемуари, які стали для дослідників важливим джерелом з екон. та політ. історії Росії та України кін. 19 — поч. 20 ст. Основою стрімкої політ. кар'єри В. був теор. і практич. досвід, здобутий за роки підприємниц. діяльності в Україні. Цілеспрямований і надзвичайно активний, В. відрізнявся своїми діловими якостями від петерб. сановництва. До кінця життя він за своїм світоглядом, незалежністю поглядів, рисами вдачі, культури і навіть мовою становив характерний тип росіянина, сформованого як особистість в укр. середовищі. Незважаючи на обмеженість своєї гуманітар. освіти, був добре обізнаний з укр. життям, про що свідчить використання матеріалів М.П.Драгоманова в полемічній праці "Самодержавство і земство" (1901). На відміну від багатьох представників рос. держ. еліти у В. не було зверхнього ставлення до інших народів. Помер у Петрограді. Похований в Олександрівській лаврі. За життя В. його іменем названо вулицю в Одесі, на якій знаходиться гол. корпус ун-ту, пізніше перейменовану на Петра

злого.

Тв.: Принципы железнодорожных тарифов по перевозке грузов. — К., 1883; Национальная экономия и Фридрих ист. — К., 1889; Самодержавие и земство. — Штутгарт, 1901; Записка по крестьянскому делу. — СПб., 1904; Конспект лекций о народном и государственном хозяйстве. — СПб., 1912; По поводу непреложных законов государственной жизни. — СПб., 1914; Восминания: В 3-х т. — М., 1960.

Літ.: Тарле Е.В. Граф С.Ю. Витте. Опыт характеристики внешней политики. — Л., 1927; Ганьич Б.В., Ганелин Р.Ш., Ю.Витте, М.П. Драгоманов и "Зольное слово" // Исследования по отечественному источниковедению. — М.; Л., 1964; Кризис самодержавия в России: 1895—1917. — Л., 1984; Горелин А.П. Сергей Юльевич Витте // Россия на рубежах веков: исторические портреты. — М., 1991.

В.І.Попик

ДРАЙ-ХМАРА (справж. прізвище — Драй) Михайло Опанасович [28.09 (10.10).1889, с. Малі Канівці Золотоніського пов. на Полтавщині, тепер Чорнобаївського р-ну Черкас. обл. — 19.01.1939, Колима] — укр. літературознавець, поет, перекладач.

Н. в сім'ї заможного селянина-писаря Панааса Драя. Мати — Ганна Драй походила із заможного козацького роду Брагинців, померла молодою під час епідемії тифу. Сестра — Маруся була одружена з В. Колодубом. Дружина — Ніна Петрівна Д.-Х. (дівоче — Длугопільська); дочка — Оксана Ашер, живе у США. Своє справжнє прізвище, яке декому здавалося німецьким, змінив на Д.-Х. 1915 у зв'язку з антинім. настроями. Вчився у школі в Золотоноші, у черкас. гімназії (1902—06), в ко-